

УДК: 378:316.46

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Чмихало Н. В., Журіна О. Ю.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

E-mail: socpharm@nuph.edu.ua

АНОТАЦІЯ

У роботі показана актуальність розвитку лідерських якостей у майбутніх фахівців фармації, підкреслена важливість дослідження з формування характеру лідера у складі студентської групи під час навчання у закладі вищої освіти. Проведено дослідження основних ознак соціально-психологічного клімату студентської групи та основних показників її згуртованості, на основі яких побудована теоретична модель багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньогруповими стосунками у студентській групі. Встановлено, що використаний в дослідженні опитувальник міжособистісних відносин для діагностики внутрішньогрупових стосунків студентської молоді дозволив отримати зіставні результати. Так, найбільш ефективними і поширеними серед лідерів студентства є тактики взаємовигідного обміну (65% опитаних лідерів), тактика дружніх відносин (45%) та тактика персонального прохання (30%). Деталізовано, що лідерство в студентському середовищі визначається не тільки об'єктивною наявністю якостей, не менш важливим є суб'єктивна установка студента на лідерство. Більш ніж 30% опитаних мають всі дані для того, щоб бути лідерами, але не прагнуть до цього за таких причин як небажання конкурувати з претендентами на лідерство в групі (65%), побоювання відповідальності (75%), небажання докладати зусиль для особистого росту (49%), небажання розкривати індивідуальні таланти і схильності тощо (90%).

Ключові слова: заклади вищої освіти, студентська група, лідер, лідерські якості

Постановка проблеми. В умовах значних соціально-економічних змін система технологій управління людськими ресурсами набуває суттєвого значення, особливо актуальним є використання потенціалу лідерського впливу. Проблему розвитку лідерських якостей у сучасних умовах необхідно розглядати як стратегічне завдання для суспільства, освіти, наукових досліджень, оскільки розвиненість таких якостей, по-перше, забезпечує здатність керівника згуртовувати колектив та спрямовувати його на досягнення важливих цілей; по-друге, передбачає ефективні організаційні дії керівника; по-третє, надихає послідовників на успішну діяльність; по-четверте, виступає передумовою довіри людей до владних

повноважень керівника. Керівник організації фармацевтичного профілю як особа, яка своїми управлінськими діями забезпечує впорядкованість і ефективність усіх внутрішніх процесів організації й, особливо, роботи персоналу, відіграє ключову роль на шляху до успіху організації в конкурентному середовищі. Саме тому фахівці фармації потребують розвитку лідерських якостей ще під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) з метою набуття професійної компетенції як висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, так й з метою професійної ротації рівнево-управлінського зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з вивченням лідерства у фармації присвячена низка спеціальних досліджень, результати яких відображені у працях відомих зарубіжних та вітчизняних авторів [1, 3 - 7, 9, 10]. Однак дослідження за напрямками, що представлені у роботі, у вітчизняній науковій літературі висвітлені недостатньо.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці умов формування лідерських якостей у студентів ЗВО.

Методи дослідження: *теоретичні методи* – аналіз та узагальнення наукової літератури із проблеми дослідження; *емпіричні методи, анкетування*, а саме - опитувальник міжособистісних відносин для діагностики внутрішньо групових стосунків студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Студентська молодь, як специфічна соціально-вікова група, відчуває ці суспільні виклики з особливою гостротою, оскільки поставлена перед необхідністю вибору життєвої стратегії, формування особистих і професійних якостей, соціальної та особистісної ідентифікації, що пов'язані із власним самоствердженням, досягненням значимих результатів, формуванням власної позиції та моделі успішності, що сприятиме ефективній адаптації у різних сферах суспільної життєдіяльності. Роль студентської групи в процесі соціалізації молоді на етапі професійної підготовки важко переоцінити. За етимологією, студентська група – це соціальна група або середовище, де люди об'єднуються в рамках навчальної та професійної діяльності.

За період навчання у ЗВО, в тому числі й на заочній формі, зростає сприйняття ціннісних життєвих орієнтацій. Ставши членами студентської групи, студенти наділяють свого товариша певними характеристиками, а саме: активність, емоційність, комунікабельність, справедливість, етичність, моральність та ін. Студентська група в соціумі є одним з основних чинників, де формуються норми та стандарти поведінки. Вони розвиваються й встановлюються колективом, згідно з поглядами та зразками поведінки, притаманними членам даного колективу, які і є тими нормами, що регулюють взаємодію між ними. Це правила, які можуть бути навіть непоміченими й самими членами групи, доки їх не буде порушено.

Більш того, вони є загальноприйнятими, незалежно від бажань самих студентів. Але залежно від обставин норми можуть видозмінюватись, бо норми мають властивість як розвиватись, так і зберігатись. Вивчаючи функції групових стандартів і норм, ми прийшли до висновків, що норми є координуючими елементами, які сприяють виживанню групи. Вищезначене дозволило нам виділити чотири основні функції формування норм у групі, до яких ми віднесли:

- групове просування, практична реалізація якої допомагає студентам досягнути своїх цілей, виробити правильну стратегію співіснування;
- збереження групи як функція, сутність та зміст якої спрямовані на збереження цілісності групи та її відносної автономності;
- функція адаптації до соціальної реальності, норми якої допомагають групі дотримуватись загальних принципів морально – етичної системи координат суспільства, яка виступає соціальною реальністю сьогодення;
- визначення взаємостосунків із соціальним оточенням, а саме: інші групи, організації, навчальні заклади, їх структурні підрозділи та інші компоненти суспільства.

Студентська група насамперед пов'язана з таким видом діяльності, як навчання у ЗВО, де студенти опановують низку нових дисциплін для свого подальшого професійного становлення. Цей процес відбувається за допомогою засобів спілкування (діалоги, дискусії, монологи), які спрямовані на здобуття теоретичних знань, умінь і навичок [2].

Для ефективної реалізації здобувачами вищої освіти програмного матеріалу учбового процесу у рамках студентської групи велике значення має позитивізм соціально-психологічного клімату у групі та її згуртованість, рис. 1.

При цьому, особливості групової реальності можуть бути інтерпретовані як внутрішньо групові стосунки (адаптація як прийняття особистих та групових норм, емоційний комфорт та емоційне включення у спілкування, соціальна довіра, домінування у групі) під впливом комунікативних властивостей комбінуються у складну систему, конкретна конфігурація якої артикулюється, з одного боку, з унікальним досвідом конкретної групи, з іншого – формальними етапами процесу життя групи.

Вищезначене дозволило нам розробити теоретичну модель багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньо груповими стосунками, рис 2.

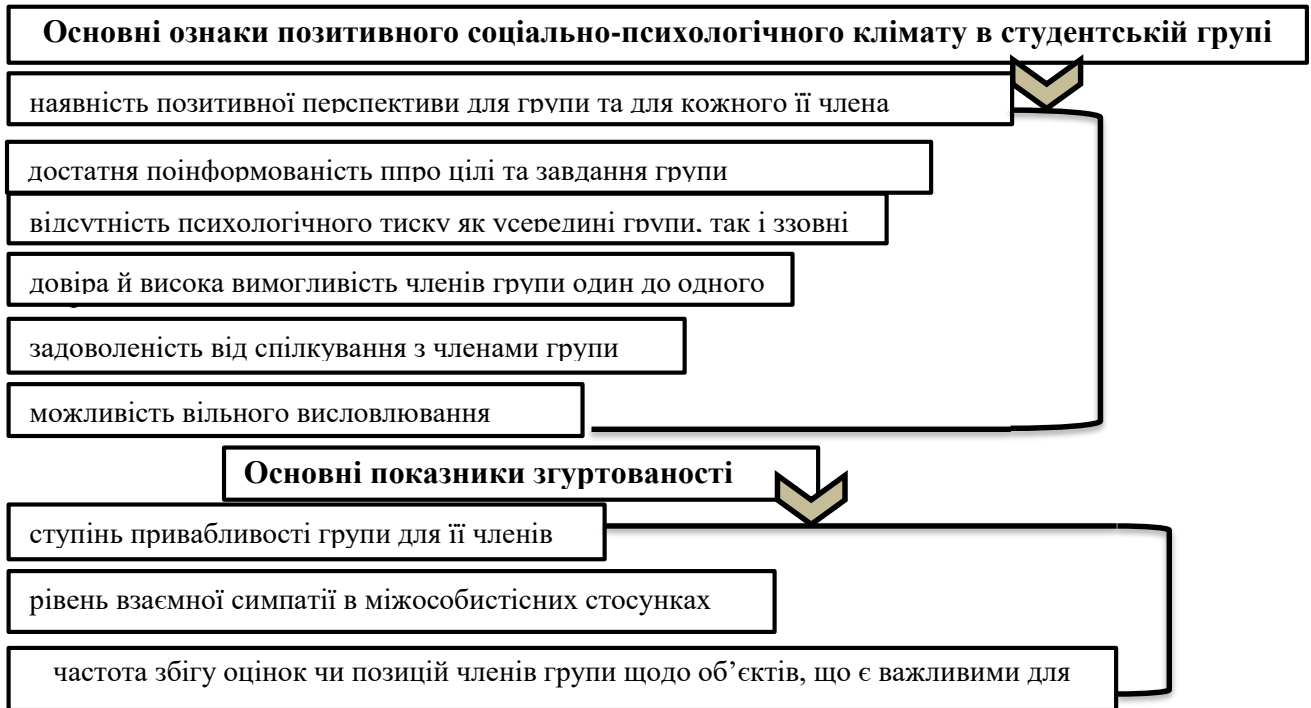

Рис. 1. Ознаки позитивного соціально-психологічного клімату студентської групи та основні показники її згуртованості (деталізовано авторами за [8,11])

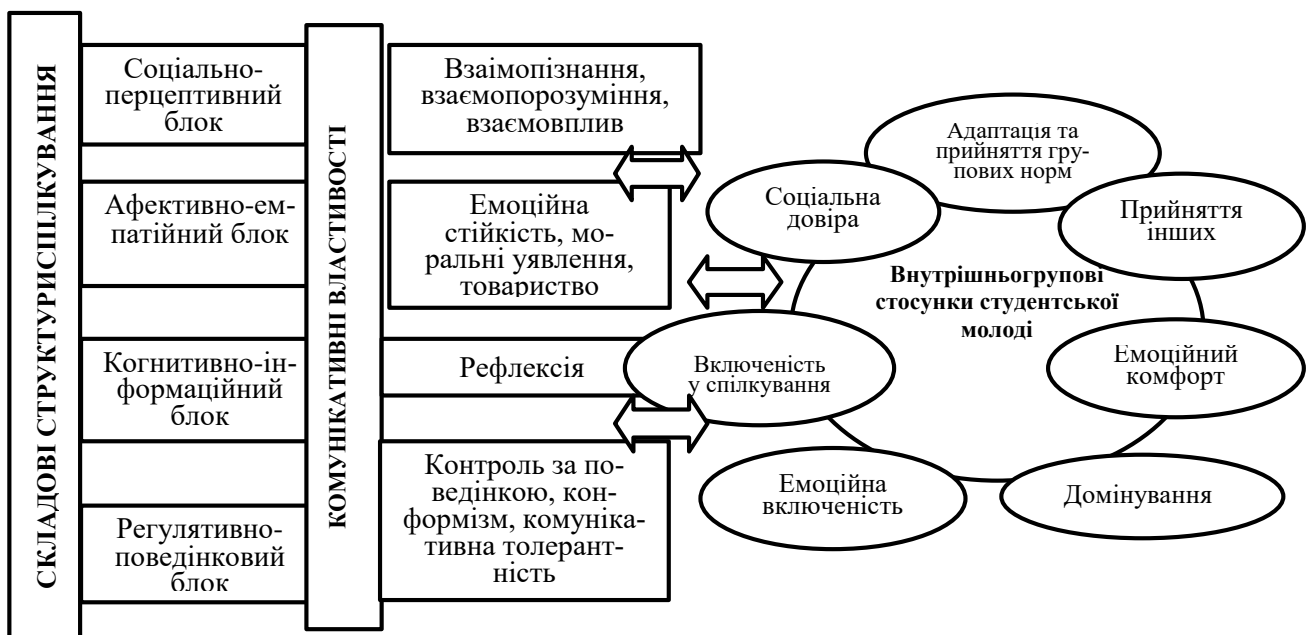

Рис. 2. Теоретична модель багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньо груповими стосунками у студентській групі

Студентське середовище найбільш сприятлива для прояву лідерських якостей, причому не тільки у студентів, що володіють ними зі школи, а й у тих, хто

раніше не виявляв такої активності. Тому студентська група надає всім рівні стартові можливості у майбутній «боротьбі» за лідерство. Студент, який ефективно поєднує навчання з громадською діяльністю, має набагато більше шансів стати згодом якщо не керівником колективу, то його неформальним лідером, людиною, яка може впливати на психологічну атмосферу, міжособистісні відносини, на якість і швидкість виконання співробітниками своїх обов'язків.

При цьому 71% студентів цінують у ставленні один до одного оптимізм та життєрадісний настрій, 63% віддають перевагу готовності прийти на допомогу, а 58% цінують високий рівень моральної культури

Враховуючи вищезначене, ми провели опитування студентів, темою якого стали питання «Що об'єднує студентів у групі?» та «Причини протиріч у групі». Загальна кількість респондентів склала 200 студентів, з гендерним розподілом 80% - жіночої статі, решта – 20% чоловіки. Результати показали, що студенти вважають, що основою їх спільності у групі є спільна мета (90%), спільна навчально-професійна діяльність (87%) та зв'язки особистого характеру (85%). А до основних причин протиріч у групі студенти віднесли: просте непорозуміння один одного (85%), не коректне ставлення один до одного (75%) та авторитаризм лідера групи (65%).

Студентський лідер у групі має велике значення, оскільки він акумулює в собі соціально-психологічний досвід групи, її субкультурні характеристики, висловлює її інтереси, потреби, ініціює їх реалізацію і захист. Аналіз літературних джерел дозволив нам виділити такі провідні тактики впливу, які інтуїтивно застосовуються студентськими лідерами, а саме: тактика раціонального переконання; дружніх відносин; персонального прохання; внутрішньої актуалізації, взаємовигідного обміну та тактика вираженого тиску.

Реалізуючи вищезначене ми провели додаткове анкетування студентів заочної форми навчання на предмет виявлення лідерів серед їх груп, рис. 3.

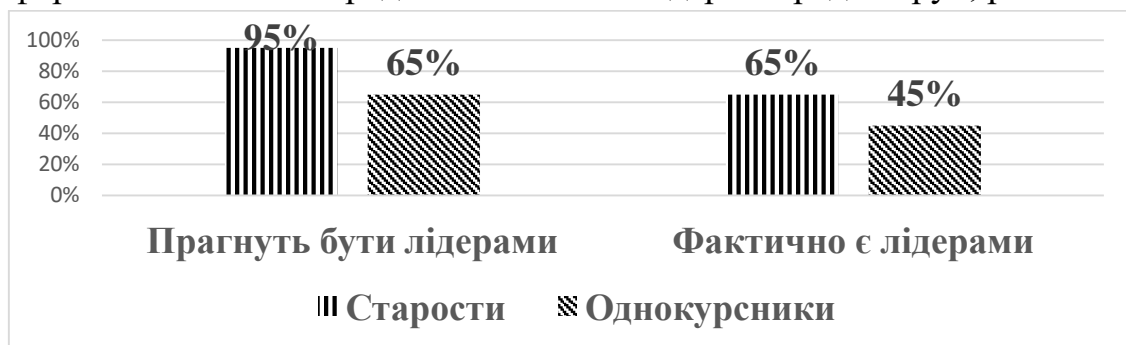

Рис. 3. Прагнення студентів до лідерства

На другому етапі ми провели дослідження, респондентами яких виступили тільки старости студентських груп, які за думкою студентів у 65% є лідерами у

групі. Темою анкетування виступило питання відносно застосування певних тактик впливу на групу, рис. 4.

Рис. 4. Провідні тактики впливу, які інтуїтивно застосовують студентські лідери – старости груп

Як бачимо, з описаних тактик впливу найбільш ефективними і поширеними серед лідерів студентства є тактики взаємовигідного обміну (65% опитаних лідерів), тактика дружніх відносин (45%) та тактика персонального прохання (30%).

Отже, лідерство в студентському середовищі визначається не тільки об'єктивною наявністю якостей, не менш важливим є суб'єктивна установка студента на лідерство. Так, більш ніж 30% опитаних, мають всі дані для того, щоб бути лідерами, але не прагнуть до цього за таких причин як небажання конкурувати з претендентами на лідерство в групі (65%), побоювання відповідальності (75%), небажання докладати зусиль для особистого росту (49%), небажання розкривати індивідуальні таланти і схильності тощо (90%).

У подальших наших дослідженнях прийняли участь студенти тільки тих груп, у яких лідерами було визначено старосту групи. Загальна чисельність таких груп становила 12 (групи «А» та «Б»), кількість студентів у яких склала 180 осіб, старости-лідери – 24 студенти.

На першому етапі ми провели дослідження з віднесення старости у якості лідера до певного типу з позиції студентів групи та за думкою самого старости групи. Як показали результати анкетування старости – лідери відносять себе до універсального типу лідерів (80%), в той час як студенти вважають, що їх старости є лідерами практичного типу (75%). Подальше анкетування показало, що основна частина студентів цінує у своєму старості - лідеру такі його якості як ро-

зумові та організаторські здібності (90%), емоційну стійкість (80%), зацікавленість у досягненні групової мети та доброзичливість (75%), енергійність (65%), упевненість у собі (55%), емоційна привабливість тощо (65%), рис. 5.

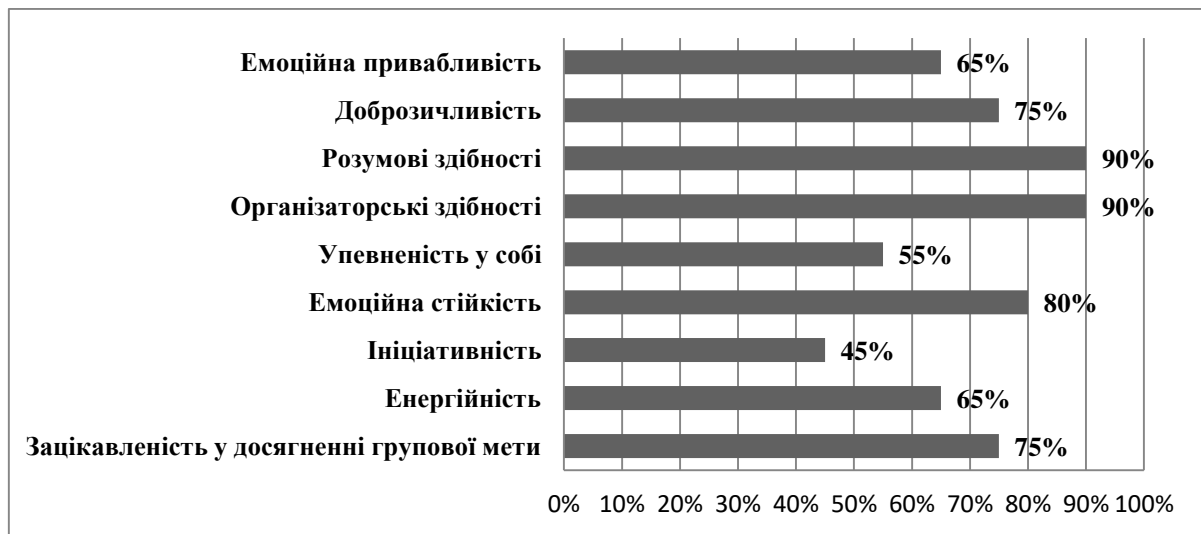

Рис. 5. Основні якості, які цінують студенти у старости - лідера

Таким чином, лідер здійснює найбільший психологічний вплив на групу загалом і окремих її членів, коли виступає в ролі координатора, організатора групових справ. При цьому із боку офіційного лідера стиль керівництва групою повинен бути гнучким. Важливо знайти диференційований підхід до кожного відповідно до індивідуальних особливостей, сприяти згуртованості колективу, спрямувати його активність на виконання основних завдань професійної підготовки студентів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема формування лідерства в студентському середовищі, а в перспективі і на професійному шляху, набуває нового акценту, а саме: формування не тільки необхідних якостей, але і суб'єктивної установки на діяльність, пов'язану із здійсненням лідерських функцій. Студентська група є автономною та самодостатньою спільністю. Вона (група) здатна сама вирішувати свої внутрішні проблеми, а її активність пов'язана з соціальним життям факультету, університету, вирішенням проблем соціального характеру. Формування навчальної групи здійснюється на основі взаємодії студентів, коли кожен студент набуває свого статусу (особисті риси, умови життєдіяльності), а його термін студентства є періодом становлення фахівця, підготовки до майбутньої професії. Студентська група є основним чинником, за яким формуються певні стандарти й норми поведінки, оскільки студенти, які постійно перебувають у групі, знаходяться в тісних взаємостосунках один з одним. За таких умов студентська група сприяє формуванню певних соціальних

норм, які є тими правилами, що регулюють поведінку та стосунки, визначають права та обов'язки кожного індивіда (здобувача вищої освіти) зокрема.

Перелік використаних джерел інформації:

1. Алекперова Н.В. Лідерство в фармації. — К.: Издательский дом Дмитрия Бураго, 2015. — 240 с.
2. Головешко Б. Р. Мотиваційно-ціннісне спрямування майбутніх фахівців з менеджменту на успішну професійну діяльність / Головешко Б.Р. // Науковий огляд. — 2016. — № 1 (22). — С. 35-43.
3. Головешко Б.Р. Лідерські якості в професійній діяльності: [навч. посіб.] / Романовський О.Г., Резнік С.М., Гура Т.В., Панфілов Ю.І., Головешко Б.Р., Бондаренко В.В. — Харків: ФО-П Панов А.М., 2017. — 144 с.
4. Гура Т.В. Соціально-психологічні вимоги до особистості лідера та характеру його мислення / О.С. Пономарьов, Т.В. Гура // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. — Вип. 34. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. — С. 90-102.
5. Кайдалова Л. Г. Формування лідерських якостей студентів на основі інноваційних методів навчання/ Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Н. В. Альохіна // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. — 2016. — № 7. — Р. 34–37.
6. Кордонська А.В. Формування особистості лідера в студентському колективі / А.В. Кордонська // XIII Міжнародна наукова інтернет-конференція —СОЦІУМ. НАУКА.КУЛЬТУРА|| (25-27 січня 2017 року). [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://intkonf.org/kordonska-a-v-formuvannya-osobistosti-lidera-v-studentskomu-kolektivi/>
7. Морланд Э. 1001 путь к лидерству / пер. с англ. А. А. Горбатовой.— М.: Эксмо, 2014 —384 с.
8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія студентської групи. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.psyh.kiev.ua>
9. Стив Джобс: путь лидера. Главные изречения об успехе, бизнесе и жизни — М.: Эксмо, 2012. — 200 с.
10. Northouse P. G. Leadership: Theory and practice (7th ed.) CA: SAGE Publications, 2015
11. Top global biotech and pharmaceutical companies based on pharma revenue, 2014 [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.statista.com/statistics/272717/top-global-biotech-and-pharmaceutical-companies-based-onrevenue/>

УДК: 378:316.46

ИССЛЕДОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СОИСКАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Чмыхало Н. В., Журина О. Ю.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

АННОТАЦИЯ

В работе показана актуальность развития лидерских качеств у будущих специалистов фармации, подчеркнута важность исследования и формирования характера лидера в составе студенческой группы во время обучения в учреждениях высшего образования. Проведено исследование основных признаков социально-психологического климата студенческой группы и основных показателей ее сплоченности, на основе которых построена теоретическая модель многозначных связей между коммуникативными свойствами личности и внутренне групповыми отношениями в студенческой группе. Установлено, что использованный в исследовании опросник межличностных отношений диагностики внутригрупповых отношений студенческой молодежи позволил получить сопоставимые результаты. Так, наиболее эффективными и распространенными среди лидеров студенчества является тактика взаимовыгодного обмена (65% опрошенных лидеров), тактика дружеских отношений (45%) и тактика персональной просьбы (30%). Детализировано, что лидерство в студенческой среде определяется как объективным наличием качеств, так и субъективной установкой студента на лидерство. Более 30% опрошенных имеют все данные для того, чтобы быть лидерами, но не стремятся к этому по таким причинам как нежелание конкурировать с претендентами на лидерство в группе (65%), опасения ответственности (75%), нежелание прилагать усилия для личностного роста (49%), нежелание раскрывать индивидуальные таланты и склонности (90%).

Ключевые слова: высшие учебные заведения, студенческая группа, лидер, лидерские качества.

UDC 378:316.46

RESEARCH OF FORMATION OF LEADER QUALITIES HIGHER EDUCATION APPLICANTS

Chmykhalo N.V., Zhurina O. Yu.

National University of Pharmacy, Kharkiv

ANNOTATION

The paper shows the relevance of leadership development in future pharmacy specialists, emphasizes the importance of research and the formation of the character of a leader in the student group during training in higher education institutions. The study of the main features of the socio-psychological climate of the student group and the main indicators of its cohesion, on the basis of which a theoretical model of multi-valued relationships between the communicative properties of the individual and the internal group relations in the student group, was conducted. It was established that the questionnaire of interpersonal relations used in the study for diagnosing intragroup relations of students made it possible to obtain comparable results. So, the most effective and common among the leaders of students is the tactics of mutually beneficial exchange (65% of the leaders surveyed), the tactics of friendly relations (45%) and the tactics of personal request (30%). It is detailed that leadership in the student environment is determined by both the objective presence of qualities and the student's subjective attitude to leadership. More than 30% of respondents have all the data in order to be leaders, but do not strive for this for such reasons as unwillingness to compete with candidates for leadership in the group (65%), concerns about responsibility (75%), unwillingness to make efforts for personal growth (49%), unwillingness to disclose individual talents and inclinations (90%).

Keywords: higher education institutions, student group, leader, leadership qualities.